

2. Гончаров В. Проблема підготовки нового вчителя: філософія, соціокультурний і педагогічний аспекти / В. Гончаров // Вища освіта України. — 2012. — № 2. — С. 22-27.

3. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). - Дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. — Харків, 2000. — 416 с.

4. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 9 січня 2007 року № 537-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2007. — №12. — С. 102-115.

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: Колективна монографія / Колектив авторів: Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Паращенко Л. І., Пометун О. І., Савченко О. Я., Трубачева С. Е. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. — К.: «К.І.С.», 2004. — 112 с.

6. Князін М. О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика: Монографія. — Ізмаїл: Сміл, 2006. — 242 с.

7. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. — 2-е вид. — К.: Т-во «Знання» України, 2011. — 520 с.

8. Морзе Н. В. Основи методичної підготовки вчителя інформатики: Монографія. — К.: Курс, 2003. — 372 с.

9. Савченко О. Ключові компетентності — інноваційний результат шкільної освіти / О. Савченко // Рідна школа. — № 8-9. — 2011. — С. 4-8.

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ КОМПЕТЕНТНОСТІ САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ЕКОНОМІКИ

УДК 378.937

Мушинська Н. С.

У статті висвітлено проблему формування компетентності саморозвитку майбутніх бакалаврів економіки, сформульовано основні компоненти компетентності саморозвитку, виявлено критерії сформованості даної компетентності.

Ключові слова: компетентність саморозвитку, бакалавр економіки.

В статье рассмотрена проблема формирования компетентности саморазвития будущих бакалавров экономики, сформулированы основные компоненты компетентности саморазвития, выявлены критерии сформированности данной компетентности.

Ключевые слова: компетентность саморазвития, бакалавр экономики.

In the given article the problem of formation of self-development competency of bachelors in economics is under consideration. The main components of self-development competency are formulated, the criteria of formation of the given competency are revealed.

Key words: self-development competency, bachelors in economics.

Соціально-економічні зміни в Україні привели до необхідності модернізації багатьох соціальних інститутів, у першу чергу, системи освіти. Однією з важливих проблем оптимізації професійної підготовки кадрів є забезпечення умов для повноцінного розвитку та саморозвитку особистості майбутнього фахівця. Ця проблема пов'язана з такими пріоритетними науково-практичними завданнями, як орієнтація особистості на максимально повне виявлення своїх індивідуальних можливостей у професійній сфері, творчого самовиявлення, розвиток критичного мислення і рефлексивних умінь, формування соціальної, комунікативної, інтеркультурної, інформаційної компетентностей.

Вивчення наукових джерел свідчить, що різні аспекти поданого питання розглядалися з таких позицій: висвітлення методологічних засад розвитку й саморозвитку особистості в сучасному освітньому процесі (І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, О. Савченко, В. Радул), розкриття шляхів підвищення професіоналізму майбутніх фахівців (В. Андрущенко, Є. Барбіна, В. Гриньова, А. Маркова, Н. Нічкало, В. Семиченко), висвітлення компетентнісного підходу (Н. Бібік, І. Зімняя, О. Локшина, О. Пометун, А. Хуторський), дослідження особливостей формування компетентності саморозвитку майбутніх фахівців (О. Біла, Н. Кічук, Я. Кічук, М. Князян, С. Рябушко, Є. Улятовська).

Втім, проблема формування компетентності саморозвитку майбутніх економістів-бакалаврів залишається поза уваги науковців. Це й визначило мету статті: визначити та розкрити зміст основних компонентів компетентності саморозвитку майбутніх бакалаврів економіки, критерії оцінки сформованості даної компетентності.

Дослідження наукового фонду [1-8] щодо сутності й компонентного складу компетентності, наукових позицій щодо сутності феноменів самоздійснення й структури компетентності саморозвитку, напрямів саморозвитку студентів та його виявів дозволяють сформулювати визначення поняття «компетентність саморозвитку майбутнього бакалавра економіки» — це є інтегративне особистісне утворення, яке відбиває прагнення до вдосконалення й актуалізації унікальної сутності студента, його духовності, знання засобів розвитку своїх можливостей, вмінь втілювати власні ідеї на практиці в економічній сфері з метою виявлення найкращого в собі.

Маємо змогу більш докладно представити структуру компетентності саморозвитку майбутнього бакалавра економіки, яка представлена такими компонентами: мотиваційний (представлений такими утвореннями, як моральні норми, мотиви й інтереси), ресурсний (який містить знання про сутність саморозвитку в економічній діяльності, засоби самоздійснення в підприємницькій творчості), функціональний (що відображає володіння вміннями програмувати, проектувати шляхи власного саморозвитку, діагностувати результативність цих процесів).

Мотиваційний компонент компетентності саморозвитку відображає систему таких мотивів і прагнень особистості:

- цінності іншої людини, її духовного збагачення, всебічного вдосконалення, що й спонукає особистість розвивати себе;
- прагнення творити морально відповідний простір сучасного суспільства;
- бажання відповідати своєму ідеалові людини й фахівця в економічній діяльності;

- прагнення оптимізувати себе у професійній діяльності, з чим пов'язаний цілий спектр більш конкретизованих мотивів, а саме: оволодіння інформацією про шляхи підвищення якості економічної діяльності; набуття знань про можливості власного розвитку в цій діяльності; вивчення результатів професійного саморозвитку колег та засобів (котрі використовуються ними), що сприяють самозростанню у галузі економіки; інтерес до феномена саморозвитку у всіх аспектах його вияву: знання про закономірності саморозвитку особистості, про прийоми вдосконалення своїх інтелектуальних, духовних, фізичних, вольових якостей, про шляхи оцінювання власної ефективності тощо.

Ресурсний компонент компетентності саморозвитку відображає ту систему знань, які забезпечують оптимальний характер розвитку особистості фахівця-економіста. Це є знання про сутність компетентності саморозвитку, про всі, відносні до неї поняття, а також про засоби самозростання в економічній діяльності.

Студенти мають володіти знаннями про закономірності розвитку особистості, специфіку саморозвитку саме економіста й особливості формування у нього компетентності саморозвитку. Насамперед, студенти повинні усвідомити сутність і структуру системоутворювальних понять, котрі пов'язані з компетентністю саморозвитку особистості, а саме: розвиток – саморозвиток, компетентність – компетентність саморозвитку. Відповідно до сегментів самозростання (прагнення, передумови, засоби), майбутній економіст повинен володіти теоретичною інформацією відповідно таких понять, як самоактуалізація, самореалізація, самооптимізація, самовдосконалення, самоствердження, самовиповнення, саморозкриття, самоусвідомлення, саморозуміння, самовизначення, самопізнання, самодіагностика, самоконтроль, самопостереження, самоаналіз, самооцінювання, самокерування, самопереосмислення, саморегуляція, самопрогнозування, самовиховання, самоосвіта, самонавчання, самоорганізація, самозміна, самомодифікація, самопереконавання, самонавіювання, самопідбатьорювання, самозаохочення, самопримус, самозобов'язання, самохарактеристика тощо.

Функціональний компонент компетентності саморозвитку спрямовує на оволодіння конкретними методами розвитку свого «Я», що актуалізує необхідність формування вмінь: самодіагностики й взаємодіагностики, програмування, проектування й реалізації себе в індивідуальній, соціальній і професійній сферах.

Критеріями оцінки сформованості компетентності саморозвитку майбутніх економістів є ціннісно-рефлексивний, інтелектуально-творчий, організаційно-діяльнісний.

Ціннісно-рефлексивний критерій дозволяє розкрити сформованість умінь аналізу та оцінки характеру своєї компетентності саморозвитку, здатності до регулярного самовдосконалення, рефлексії впливу на самозростання з боку інших людей тощо. Він відбиває орієнтованість особистості на певний ідеал, до якого вона прагне як досконалий професіонал, її вміння прогнозувати кінцевий результат, оцінювати внутрішні та зовнішні ресурси за досягнення мети. З наукової позиції І. Беха орієнтація на ідеали сприяє творенню духовного, вічного «Я». Науковець особливого значення в цьому процесі надає рефлексії, яка допомагає осмислити емоційно-духовний потенціал та висунути цілі саморозвитку. І. Бех зазначає, що самосвідомість, самопізнання передбачає як інтрос-

пекцію (самоспостереження, самоспоглядання), так і рефлексію (мислення про себе). Остання допомагає усвідомити перспективи саморозвитку.

Першочерговими у рефлексії є емоції, оскільки саме завдяки їм особистість переживає, морально оцінює свій життєвий рух. І. Бех наводить схему вчинку, елементи якого в їхньому взаємозв'язку можуть бути представлені за таким ланцюгом: мотив — спосіб діяння — наслідок. Емоційна оцінка мотивів як духовних цінностей та наслідків як власного позитивного впливу на життя й діяльність інших людей активізує процеси саморозвитку особистості, забезпечує перехід на вищий рівень реалізації духовного «Я». Науковець підкреслює необхідність рефлексії в напрямку виявлення особистістю свого духовного ядра та духовної периферії, встановлення залежностей між ними, що й сприяє саморозвитку. Духовна самозначущість є, на думку І. Беха, стабілізатором внутрішнього світу та засобом корекції поведінки (від негативної, бездуховної, до позитивної, духовної) в умовах нестандартних ситуацій. Особливого значення для організації цілеспрямованого формування компетентності саморозвитку має таке наукове положення: саморозвиток (духовний, розумовий, емоційно-вольовий тощо) може бути ефективним лише за умов, якщо йому передуватиме відповідний розвиток, реалізований вихователем, учителем або викладачем. Рефлексія особистості передбачає її глибоке самопізнання. Необхідно поставитися до себе як до об'єкта — це й забезпечить ту саму об'єктивність саморозуміння, самоаналізу, самооцінки, до якого прагне.

У філософській, психолого-педагогічній науці неодноразово йшлося про безкінечність розвитку особистості, центральним утворенням якого має бути прагнення творити добро (І. Бех, В. Кремень, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Сухомлинська). Такі високі ідеали дозволяють особистості піднятися над сферою реальної життєдіяльності, спроектувати себе в майбутнє, зробити це майбутнє більш прекрасним. І. Бех наголошує, що людина має відчутти себе власником своєї духовності, а це забезпечує вершинну самовіддачу, служіння людям. Розкриваючи значення рефлексивних процесів, науковець підкреслює нескінченність духовного поступу особистості, котра визначається акмецентрованою функцією рефлексії. Постійне занурення в своє «Я», його глибоке осягнення, виявлення шляхів його реалізації в соціальному контексті дозволяє забезпечити генезис духовної цінності, суспільно ціннісну життєдіяльність, задоволеність власним життям. Така світожиттєва єдність визначає характер та рух саморозвитку, життя на межі психічних можливостей.

Отже, студент має висловлювати емоційно-ціннісне ставлення до саморозвитку, розглядати саморозвиток та самовдосконалення як життєву концепцію, сенс свого існування. Саме тому зазначений критерій передбачає висвітлення різних аспектів самовдосконалення: особистісної позиції щодо нього, ідеалів, напрямів, засобів, труднощів, а також шляхів орієнтації товаришів та колег на самовдосконалення.

Виходячи з окреслених вище наукових позицій, маємо змогу стверджувати, що рефлексія відзначається перетворювальним характером, оскільки адекватна оцінка своїх здібностей, можливостей та ресурсів є запорукою їхнього ефективного розвитку. Її ефективність цього процесу забезпечується його чіткою організацією й систематичністю. У зв'язку з цим принципово значимим є формування прагнень дослідити себе, оволодіння системою вмій вив-

чати свій потенціал, аналізувати свої дії, давати їм характеристику, прогнозувати їх вплив на всю діяльність та на розвиток окремих особистісних якостей. Це є така самодіагностика, котра допомагає не лише виявити, але й посилити вдосконалення саме тих здібностей, умінь, знань, які необхідні студентові в його професійній сфері. Окреслене зумовлює те, що важливого значення має виявлення ціннісного базису рефлексії: прагнення вивчити себе, здатність розподіляти час на саморозвиток, обирати літературу, використовувати думку інших людей задля оптимізації самооцінки.

Є доцільним звернути увагу й на таку проблему, як активізація мета-рефлексії, тобто оцінка здатності рефлексувати свої мотиви, вміння й рівень сформованості компетентності саморозвитку. Мета-рефлексія слугує динамізації пізнання себе, оскільки спрямовує на оцінювання вмінь оцінки себе самого. Це є процес вивчення того, наскільки особистість уміє осмислювати досягнені результати й роль самооцінки в цьому аспекті. Така над-рефлексія забезпечує мобільність формування дії із самооцінювання, швидкий самоаналіз, безперервний самоконтроль, самокоригування, самозмінення.

Отже, показниками компетентності саморозвитку в ракурсі ціннісно-рефлексивного критерію є прагнення до самовдосконалення, мотиви саморозвитку та рефлексії.

Інтелектуально-творчий критерій дозволяє розкрити рівень сформованості компетентності саморозвитку в такому розрізі, як володіння знаннями про сутність саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації й суміжних з ними понять (наприклад, самовизначення, самоконтролю, самонавчання, самовиховання, самотворення, самоздійснення, самореалізації тощо).

Принципово важливим у забезпеченні саморозвитку майбутніх фахівців є актуалізація інтелекту. Цей напрям оптимізації професійної підготовки кадрів називається В. Андрущенком «стратегічний ресурс розвитку цивілізації». Саморозвиток може бути ефективним, якщо буде мати місце, за словами науковця, занурення у спроектоване освітнє, наукове, культурне середовище, з широким використанням інформаційних технологій, ресурсів самостійної роботи, науково-дослідної діяльності, колективної проектної творчості. Це й дозволить сформувати особистість високоосвіченого гармонійно розвиненого фахівця-інтелігента.

Останнім часом не лише впровадження технологій є засобом інновацізації та вдосконалення професійної підготовки фахівців, особливого значення набуває інформація як чинник розвитку людини. В. Луговий наголошує, що освіта здійснює цілеспрямований інформаційний вплив на особистість, який посилюється через інші інформаційно-комунікаційні канали. Отже, сьогодні особистість знаходиться у вирії генерації, концентрації, інтенсифікації інформаційних впливів. Саме тому ефективність саморозвитку буде визначатися, чи може майбутній фахівець орієнтуватися в постійно поновлювальних інформаційних потоках продуктивно їх використовуючи з метою самонавчання, самовиховання, самотворення. Науковець підкреслює, що ефективність використання інформації значною мірою залежить від підготовленості, інформованості, організованості її реципієнта.

У зв'язку з окресленим вище інтелектуально-творчий критерій передбачає розгорнуті, глибокі й системні знання та здатність створювати нові знан-

ня на їхній основі. Саме вільна реалізація на практиці інформації, котра стала індивідуальним надбанням особистості, дозволяє їй виступати як інноваційно-творчий самостійний фахівець. Така особистість вміє швидко синтезувати накопичені знання, актуалізувати їх й використати з максимальним остаточним ефектом. Знання про саморозвиток, його особливості та засоби розширюють спектр можливостей студента, дозволяють виявляти в собі сили для подолання проблем, перешкод, конфліктів, внутрішньо-психологічних бар'єрів.

Показником цього критерію є цілісна система знань про своєрідність компетентності саморозвитку як феномена, що сприяє досягненню вершин свого життя, повному виявленню всього кращого, функціонування як висококваліфікованого спеціаліста.

З метою діагностики компетентності саморозвитку за інтелектуально-творчим критерієм нами були розроблені й впроваджені тестові завдання. Варіанти тестів (перший варіант пропонувався студентам до початку експерименту, другий – після його закінчення) представлені в Додатку Б.

Висунення організаційно-діяльнісного критерію пов'язане з необхідністю забезпечення володіння майбутніми бакалаврами економіки конкретними засобами розвитку себе. Технологічні аспекти саморозвитку у майбутнього професіонала досліджуються І. Зязюном, який підкреслював, що освітня технологія сьогодні має сприяти розкриттю суб'єктивного досвіду особистості, опанування нею вмінь саморозвитку, втіленню нею моральних ідеалів. Науковець висунув закон педагогічної технології, відповідно до якого і розвиток, і саморозвиток, і продуктивність навчання, і втілення творчого потенціалу суттєво залежать від повноти обсягу, значущості, ціннісного наповнення технології. І. Зязюн звертає увагу на те, що мислення є спрямованим асоціюванням, а фактором, котрий організовує цей процес й перетворює його на мисленнєву діяльність, є мета. Окрім цього, важливим для розробки ефективних технологій саморозвитку є забезпечення природно-інформаційного балансу (коли активність того, хто викладає, відповідає активності того, хто навчається), множини задач, котрі відповідають певній системі вмінь, позитивного зворотного зв'язку.

Ці проблеми розглядаються й у наукових працях В. Кузя, який визначив операціональні аспекти педагогічної технології, а саме акумуляція знань, їх інтеріоризація, проектування мети, організація навчання й виховання особистості. Педагогічна технологія має сприяти оволодінню розумовими діями, вміннями саморозвитку та самовдосконалення. В цьому аспекті важливим є індивідуалізація навчально-виховного процесу. У зв'язку з цим науковець висунув систему вимог розробки й реалізації індивідуальних освітніх траєкторій особистості. Серед них принципово важливими є набір освітніх одиниць, навчально-методичний супровід, матеріальна база, перебудова навчального процесу відповідно до тієї чи іншої траєкторії.

Проблема саморозвитку майбутнього фахівця тісно пов'язана із завданням формування його життєвої компетентності, що висвітлюється науковцями (М. Євтух, О. Кузьміна) як успішність фізичного, психічного, соціального й духовного функціонування людини. Саме духовна складова висуває вимоги до кількісного й якісного саморозвитку особистості. Це дозволяє й реалізувати

ізувати особистісний підхід в проектуванні індивідуально відповідних стратегій професійного становлення (В. Жигірь).

Окреслене вище спричинило висунення такої мети діагностики компетентності саморозвитку за організаційно-діяльнісним критерієм: висвітлення рівня сформованості цієї компетентності у майбутніх бакалаврів економіки в аспекті володіння ними конкретними діями з програмування й реалізації власного саморозвитку. Вміння планувати й впроваджувати проекти свого саморозвитку є тією діяльнісною платформою, на якій є можливим існування особистості як такої. Це пов'язане з тим, що людина, котра не розвиває себе, свої здібності, таланти, не має змоги повноцінно функціонувати в сучасному суспільстві, де все швидко змінюється й інноватизується. А, отже, показниками означеного критерію є вміння програмувати, планувати й впроваджувати засоби формування цієї компетентності. Оцінювання рівня сформованості компетентності саморозвитку майбутніх економістів за організаційно-діялісним критерієм проводилося шляхом упровадження варіантів тестових завдань.

Отримані дані дозволили систематизувати якість сформованості компетентності саморозвитку відповідно до таких рівнів: низький, середній, вищий за середній, високий.

Отже, компетентність саморозвитку є важливим чинником актуалізації особистістю майбутнього економіста свого творчого потенціалу, здібностей і талантів заради забезпечення прогресу своєї країни та її громадян, сприяє зростанню економічної моці України, нарощенню національного багатства держави, її прискореного соціально-культурного росту.

Перспективи дослідження полягають у висвітленні проблеми формування компетентності саморозвитку фахівців-економістів на етапі їхньої магістерської та післядипломної підготовки, розробки моделей активізації саморозвитку майбутніх фахівців інших галузей, розкриття педагогічних засобів професійного самовдосконалення й самозростання випускників вищих навчальних закладів.

Список літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.

2. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). – Дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. – Харків, 2000. – 416 с.

3. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Князян Маріанна Олексіївна. – Ізмаїл, 2007. – 445 с.

4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: Колективна монографія / Колектив авторів: Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Паращенко Л. І., Пометун О. І., Савченко О. Я., Трубочева С. Е. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

5. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі: Монографія / О. О. Біла, Т. Р. Гуменникова, Н. В. Кічук, Я. В. Кічук, М. О. Князян, С. О. Рябушко, Є. А. Улятовська / За ред. Н. В. Кічук. — Ізмаїл : ІДГУ, 2007. — 236 с.

6. Кремень В. Людиноцентризм в освіті: філософія нових підходів / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2006. — № 1. — С. 7-18.

7. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоева, Я. В. Цехмістер, О. В. Чалий / За ред. В. Г. Кременя. — К. : Наукова думка, 2003. — 853 с.

8. Ничкало Н. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорії / Н. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — 2001. — Вип. І. — С. 9-22.

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА МУЗИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Удк: 378

Ленд'єл-Сяркевич А.А.

У статті розглядаються проблеми фахової підготовки майбутніх учителів музики, формування ціннісних орієнтацій студентів засобами української духовної музики.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, естетичні цінності, фахова підготовка, навчальна діяльність, мистецька освіта.

В статье рассматриваются проблемы профессиональной подготовки будущих учителей музыки, формирования ценностных ориентаций студентов средствами украинской духовной музыки.

Ключевые слова: ценностные ориентации, эстетические ценности, профессиональная подготовка, учебная деятельность, художественное образование.

This article deals with the problem of the art and pedagogical training of the students who are studying at the Pedagogical University and proposes new ways of their solution. It is important today that the main task of the pedagogical science is to make system of the art and pedagogical training of future teacher of music.

Key words: the art and pedagogical education, the scientific activity, the artistic training.

Духовна музика є унікальним, специфічним явищем культури. З одного боку, вона є складовою мистецтва як акумулятора чуттєво-емоційного досвіду людства, а з іншого — складовою духовного життя суспільства й окремої людини. Треба відзначити, що духовна музика споконвічно була пов'язана з вірою людини у Бога і в цьому плані вона має розглядатись не лише з естетичної точки зору, а й з функціональної (як практична реалізація духовних потреб) та філософсько-світоглядної, що відображає уявлення людини про систему світу та її ставлення до Творця.